

NACIONALNI ARHIV U DUBLINU I STANJE IRSKE ARHIVISTIKE

Nacionalni arhiv u Dublinu (Bishop street), sa značenjem i kompetencijama državnog arhiva Irske, nema dugu tradiciju. Počeo je s radom u lipnju 1988. godine, a njegovo je osnivanje propisano zakonom o Nacionalnom arhivu donesenom 1986. godine. Bio je to prvi zakon posvećen arhiviranju državnih spisa donesen u Irskoj slobodnoj državi, uspostavljenoj 1922. nakon rata za nezavisnost i englesko-irskog sporazuma, kojim je okončana višestoljetna engleska dominacija na otoku. Do tada, sabiranje i zaštita javnih spisa obavljali su se u Javnoj arhivi Irske (*Public record Office of Ireland*) osnovanom 1867) i Državnom uredu za dokumente (*State Paper Office*), osnovanom 1702. godine. U toku građanskog rata koji je izbio poslije potpisivanja mira s Englezima između snaga koje su bile za i onih koje su bile protiv Sporazuma, Javna je arhiva bila spaljena i u njoj je izgorjela većina pohranjenih spisa. Godine 1950. započeli su spise državnih tijela i institucija smještati na još tri lokacije u Dublinu, sve tri potpuno neprikladne i neprilagođene novoj svrsi koja im je namijenjena. Zgrada današnjeg Nacionalnog arhiva, koja je bila i još uvijek djelomično jest, prostor Vladine agencije za nabavu, intenzivno je adaptirana i pripremana za arhiv u razdoblju od 1983. do 1986. godine, no nedovoljno kvalitetan spremišni prostor ostaje i dalje najveći problem.

"Zakon o nacionalnom arhivu" i njegovi kasniji provedbeni propisi, osim što ustanovljuju Nacionalni arhiv, reguliraju i cjelokupnu arhivsku problematiku, dakle, način čuvanja, izlučivanja, uništavanja i preuzimanja u Nacionalni arhiv neaktivnih spisa državnih ministarstava, sudova i još 61 državnog tijela (ureda, kulturnih institucija, agencija, komisija i vijeća) čiji je popis kao "Dodatak" sastavni dio zakona. U kontekstu njegove temeljne funkcije Zakon nadalje propisuje uvjete dostupnosti, raspoloživosti i upotrebljivosti arhivskoga gradiva, mogućnosti njegova reproduciranja, posuđivanja, deponiranja, te o kaznama u slučaju oštećivanja, otuđivanja ili zloupotrebe. Također, zakon se bavi funkcijom, dužnostima, ovlastima i odgovornosti direktora Arhiva, brojem i stručnim profilom zaposlenika u arhivu, ali i onih u ministarstvima, koji su sami odgovorni za čišćenje, sređivanje, numeriranje, pakiranje i etiketiranje spisa dospjelih za preuzimanje u Nacionalni arhiv. Prije fizičkog pripremanja gradiva za prijenos, svako je ministarstvo dužno da do 1. rujna tekuće godine dostavi direktoru arhiva listu serija spisa koji će 1. siječnja sljedeće godine biti stari 30 godina i tako podlijegati obvezi preuzimanja.

Nacionalni arhiv Irske je do 1993. bio u nadležnosti predsjednika vlade, koji je nad njegovim funkcioniranjem imao široke ovlasti. U suglasnosti s direktorom arhiva, kojeg je uostalom sam potvrđivao, premijer je mogao provedbenim propisima

regulirati sve odredbe temeljnog zakona, koje su postajale pravovaljane nakon prihvaćanja u oba parlamentarna doma, a po njegovoj su odluci također mogle listi državnih tijela čija je dokumentacija bila određena za preuzimanje u arhiv, biti dodane i druge organizacije i institucije. Prema odredbi zakona, premijer je također ustanovio i postavljao članove Savjetodavnog vijeća Nacionalnog arhiva, tijela koje ga je savjetovalo u primjeni i izvršavanju ovlasti koje mu daje zakon u svim stvarima što se tiču arhiva i problematike zaštite i čuvanja arhivskoga gradiva. Vijeće ima 12 članova različitih profesija. Predsjednik mu je sudac Vrhovnog suda, a ostali članovi su sveučilisni profesori, arhivisti, članovi "Irske komisije za rukopise" i predstavnici državne uprave i Crkve.

Svake godine Vijeće podnosi godišnji izvještaj o poduzetim i planiranim aktivnostima i o teškoćama koje pogađaju rad Nacionalnog Arhiva, ne propustivši uvijek ponovno ukazati na važnost te institucije u životu države. U pokušaju da osvijetli i opiše najveće probleme te predloži načine za njihovo rješavanje, Vijeće je 1996. objelodanilo "Strateški plan za Nacionalni arhiv" za razdoblje od 1996. do 2001. godine pod znakovitim nazivom " Budućnost za našu prošlost", u nadi da će on biti od pomoći vladi i nadležnom ministru (od 1993. to je ministar za umjetnost, kulturu i irska govorna područja) u planiranju daljnjeg razvoja Arhiva.

Kao strateške ciljeve Nacionalnog arhiva, Savjetodavno vijeće ponajprije navodi iseljavanje spomenute Državne agencije za nabave iz zajedničke zgrade i adaptaciju njezinog skladišnog prostora u suvremeno opremljen spremišni prostor arhiva, koji bi, uzimajući u obzir godišnji prirast gradiva, bio dostatan za smještaj oko 340 000 kutija, što će prema procjenama biti količina preuzeta u arhiv do 2025. godine. Sljedeći veliki problem Nacionalnog arhiva jest nedovoljan broj kako stručnog tako i pomoćnog osoblja. Uzimajući u obzir gornje podatke, kao i činjenicu da Arhiv godišnje posjeti oko 20 000 korisnika koji konzultiraju oko 50 000 arhivalija, broj od 35 zaposlenih (od kojih 5 stalno zaposlenih arhivista i 4 ugovorna), doista ne izgleda dovoljan, pa se povećanje broja zaposlenih za još barem desetak čini uvjetom bez kojeg se ne može govoriti o daljnjem normalnom funkcioniranju arhiva. Jer, osim preuzimanja dokumentacije zakonom određenih organizacija, koja unatoč propisima često dolazi nesređena, pa je i njezino inventariziranje otežano, Nacionalni Arhiv je mjesto na kojem i mnogi pojedinci i javne organizacije samoinicijativno deponiraju svoje zbirke, a sa čijom se obradom također kasni zbog gore navedenog premalog broja stručnog osoblja. Osim toga, arhiv je angažiran i u stručnom pregledu s ciljem vrednovanja spisa tvrtki od nacionalnog značenja, čije se gradivo često nalazi pred neposrednim uništavanjem, kao i spisa odvjetničkih kancelarija, posebno važnih jer znaju sadržavati kopije dokumenata uništenih u požaru 1922.

Osim uređenja spremišnog prostora važniji strateški ciljevi su i uređenje vlastite radionice za restauriranje i konzerviranje dokumenata, prikladno opremljene

prostorije za izložbe i predavanja te osnivanje Odjela informacijske tehnologije (IT Section). Taj bi odjel imao za cilj stalno educirati i osposobljavati osoblje u primjeni postojećih kompjutorskih aplikacija i opreme, ali i planirati i koordinirati uvođenje novih programa kojima bi ključne funkcije Arhiva bile kompjutorizirane. To posebno uključuje programe za preuzimanje gradiva, njegov smještaj u spremištima i izradu obavijesnih pomagala. Od 1995. Arhiv ima web stranicu koju mjesečno posjećuje više od 10 000 korisnika, čiji će se broj povećati s povećanjem opsega gradiva dostupnog na taj način, pa će zadaća planiranog informativnog odjela biti također i daljnje razvijanje web site-a kao atraktivne i praktične alternative tradicionalnim vodičima. Bit će to i prvo mjesto na kojem će korisnici moći dobiti obavijesti o gradivu ili ga čak moći i pregledati.

Važno područje Strateškog plana jest i daljne proširenje sustavne brige za dokumentaciju, tj. povećanje broja organizacija, institucija i agencija na lokalnoj i državnoj razini čije bi gradivo podlijegalo odredbama "Zakona o nacionalnom arhivu" ili bilo zaštićeno drugim zakonskim aktima. Iako je u tom pravcu situacija poboljšana tijekom 1994. i 1995. godine, donošenjem Zakona o lokalnoj upravi i Zakona o lukama, koji stavljaju u dužnost lokalnim vlastima i lučkim kompanijama da se brinu za primjereno čuvanje, arhiviranje i omogućavanje korištenja svojega gradiva, mnoštvo je drugih javnih i privatnih institucija, tijela i udruženja ostalo "nepokriveno." U tom smislu mišljenje je Savjetodavnog vijeća da bi i sva od države sponzorirana tijela, koja djeluju na nacionalnoj razini, trebala naći svoje mjesto na popisu institucija iz Dodatka Zakonu o Nacionalnom arhivu, a u zakonodavstvo koje se tiče drugih lokalnih ili regionalnih javnih tijela, kao što su npr. Uprava za zdravlje i Uprava za prosvjetu, trebalo bi unijeti iste odredbe o zaštiti gradiva kakve sadrži već spomenuti zakon o lokalnoj upravi. Ta bi tijela, osim toga, trebala razmatrati mogućnost arhiviranja svojeg gradiva u arhivima lokalne uprave u kojima bi svoje mjesto također trebale naći i zbirke pojedinaca i privatnih tijela, dakle spisi tvrki i odvjetnički spisi lokalnog značaja.

Kako možemo vidjeti iz gornjega podatka, u Irskoj ne postoji takvo arhivsko zakonodavstvo koje bi svojim odredbama reguliralo zaštitu cjelokupnog arhivskog gradiva u nastajanju i obvezivalo sve stvaraoce bez obzira na njihovu prirodu i vlasnički status na čuvanje i arhiviranje toga gradiva. Također, ono nema dugu tradiciju, a središnja arhivska ustanova – Nacionalni arhiv, stara je samo 12 godina. No, bilo bi pogrešno na osnovi toga zaključiti, da je takva situacija negativno utjecala na praksu stvarne brige za dokumentaciju i svijest društva i pojedinaca o potrebi njezina čuvanja za buduće naraštaje.

Naprotiv. Treće izdanje "Imenika irskih arhiva" (Seamus Helferty-Raymond Refausse, Directory of Irish Archives, Four Courts Press, 1998) navodi 249 institu-

cija čiji su arhivi (u engleskoj govornoj praksi izraz "arhiv" upotrebljava se i za neaktivne spise nekog stvaraoca i za ustanovu koja ih sakuplja i obrađuje) upotrebljivi i dostupni javnosti. Uz Nacionalni arhiv, Vojni arhiv, Arhiv policije i arhive gradskih korporacija kao najveće, na popisu je i mnoštvo bolnica, zaklada, koledža, knjižnica, muzeja, udruženja, društava, banaka, crkvi, kongregacija, dijeceza, političkih stranaka, s podacima o količini i sadržaju njihovih zbirki (terminom "zbirka" tamo se označava ono što bismo mi nazvali fondom), obavijesnim pomagalicama te načinu i vremenu u kojem se one mogu koristiti i reprografirati.

Čak i tako opsežan, popis nije kompletan, jer je npr. dokumentacija proizišla iz rada sindikata i poslovanja tvrtki predmetom drugih publikacija.

O tom "booming-u" arhiva i arhivistike u Irskoj svjedoče na svoj način i strukovna udruženja: "Udruženje crkvenih arhivista Irske" osnovano je 1980. i otvoreno arhivistima svih crkvenih arhiva; "Irsko društvo za arhive" osnovano je 1970, s ciljem promoviranja svijesti o važnosti arhivistike i arhiva te otvoreno svima koje ta tematika zanima. Izdaju časopis *Irish Archives*. "Društvo arhivista irskog područja" jest profesionalno tijelo britanskih i irskih arhivista, arhivara i konzervatora, koje zastupa interese struke, uspostavlja profesionalne standarde, vodi profesionalni registar i također izdaje svoj časopis. Uz spomenuto Savjetodavno vijeće Nacionalnog arhiva i Udruženje profesionalnih genealoga, popis zaokružuje "Irska komisija za rukopise", osnovana 1928. s ciljem objavljivanja najznačajnijih dokumenata u ediciji nazvanoj "Analecta Hibernica."

Recimo još na kraju, da se arhivistika kao poslijediplomski studij može studirati na posebnom arhivskom odjelu *University College of Dublin*.

Mirjana Cupek-Hamill